

FRANS ADAMS

en

DIE STAAT

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA
(APPeLAFDELING)

In die saak tussen:

FRANS ADAMS

Appellant

en

DIE STAAT

Respondent

CORAM: TRENGOVE, HOEXTER et HEFER ARR

VERHOOR: 15 November 1985

GELEWER: 26 November 1985

UITSPRAAK

HOEXTER, AR

HOEXTER, AR ,

In die Kaap die Goeie Hoop Provinsiale Afdeling het die appellant, 'n 27-jarige manspersoon, op 'n aanklag van moord tereggestaan. Hy het onskuldig gepleit en na afloop van die staatsaak het hy self getuig en ene Cupido as verdedigingsgetuie opgeroep. Die verhoorhof (LATEGAN R bygestaan deur twee assessore)' het die appellant skuldig bevind aan moord sonder versagtende omstandighede. Met verlof van die verhoorregter kom die appellant in hoër beroep alleen teen die bevinding van die Hof a quo dat daar geen versagtende omstandighede was nie, en die daaropvolgende doodvonnis. Die verhoor het in twee fases geskied. Die

eerste fase het betrekking gehad op die vraag of die
misdaad

moord bewys is. Die tweede fase het 'n ondersoek behels
na

die bestaan van moontlike versagtende omstandighede. By
die tweede fase het die appellant weer eens getuig.

Uit die aangevoerde getuienis blyk dat vroeg

in

in die aand van 21 Maart 1983, en te Steenberg, distrik Wynberg, die oorledene, 'n 37-jarige manspersoon, beswyk het aan 'n steekwond aan sy bors wat sowel sy hart as sy lewer binnegedring het. Die staatsaak is dat die appellant

die oorledene se aanvaller was en dat hy die noodlottige wond

met 'n dolk toegedien het. Die appellant was lid van 'n bende wat as "die Scorpions" bekend gestaan het.

Gedurende

die dag van 21 Maart 1983 het die appellant en vier ander

lede van gemelde bende (waaronder die reedsgenoemde Cupido

en ene Frank Nagel) saam 'n groot hoeveelheid wyn gedrink.

Omstreeks 8 uur nm het die vyf bendelede op straat rondge=

swerwe toe hul die oorledene raakgeloop het. Nagel, wat

as staatsgetuie opgeroep is, het die volgende relaas aan
die verhoorhof gegee van wat die oorledene daarna
oorgekom

het. Die appellant, wat in die optog vooraan gestap het,
het by die oorledene 'n sigaret gevra waarop die
oorledene

gesê het dat hy nie rook nie. Die appellant gryp toe die
oorledene

oorledene aan sy baadjie, pluk 'n dolk uit, en steek
die

oorledene daarmee in die bors. Met sy hand oor sy bors
het die oorledene weggehardloop terwyl die appellant en
sy

makkers in die teenoorgestelde rigting op die vlug
geslaan

het. Nagel was die enigste ooggetuie van die aanval
waarop

die Staat gestéun het, maar die staatsgetuie Cecilia
Pearson

het net betyds op die toneel van misdaad afgekom om te
sien

hoedat die oorledene in een rigting hardloop terwyl die
appellant en sy kornuite in die teenoorgestelde rigting
spat.

Pearson het verder getuig dat die appellant later
dieselfde

aand 'n dolk wat hy in sy hand gedra het aan haar

bewaring

toevertrou het.

Die appellant het erken dat hy in die loop
van

die betrokke aand iemand lig beseer het deur hom met 'n
stukkende bottelnek in die rug te steek, maar hy het
ontken

dat hy ooit die oorledene 'n steekwond toegedien het.

Nagel

en

5.

en Pearson het die verhoorhof as geloofwaardige en betrou=

bare getuies beïndruk. Daarteenoor was die appellant in die getuiebank strykdeur n ontwykende en onbevredigende getuie. Heel tereg het die verhoorhof die appellant se ontkenning dat hy die noodlottige steekwond toegedien het as

vals verwerp. Ook is daar geen fout te vind met die verhoorhof se verdere bevinding dat aan die hand van die bewese feite daar geen sprake kon wees van enige voorafgaande

provokasie aan die kant van die oorledene nie. In hierdie

verband het die geleerde Regter opgemerk:-

"Die man het, toe hy vir die sigaret gevra is,
slegs gesê dat hy nie rook nie. Hy was reeds in die proses om weg te loop toe die beskuldigde hom gryp en terugruk en omdraai

In hierdie stadium is dit nodig om stil te staan by die teenstrydige getuienis wat in die eerste fase van die verhoor

aangevoer is in verband met die uitwerking op die appellant

van die drank wat hy gedurende daardie dag gedrink het.

Volgens

Volgens Nagel het die vyf bendeledede vanaf tussen 9 en 10
uur

voormiddag tot omstreeks 5 uur namiddag twee 5-liter
kanne

Virginia-wyn gelykop gedeel en saam uitgedrink. Nagel sê
dat die hele groep, die appellant inkluis, dronk was. Die
staatsgetuie Pearson het dit onomwonde gestel dat al vyf
van

hulle dronk was toe sy hul onmiddellik na die voorval
gesien het; sy het getuig dat hulle "val-val" geloop het.
In teenstelling hiermee het die appellant aan die
verhoorhof

vertel dat hulle binne die bestek van twee ure (tussen 2
uur

en 4 uur namiddag) 2 /2 5-liter kanne wyn verorber het
maar

dat hy self die wyn geskink het en dat hy deurentyd
gesorg

het dat hy slegs die helfte soveel as elkeen van sy

makkers

gedrink het. Hierby aansluitend het die appellant getuig dat hy nie erg dronk was nie; dat hy presies kon onthou wat hy alles aangevang het; en dat 'n mens nie aan sy voorkoms

sou gesien het dat hy dronk was nie. In sy uitspraak waarin

hy oorweeg het of die misdaad moord bewys is, het die

Verhoorhof

Verhoorhof daarop gewys dat volgens die appellant se eie getuienis -

"... hy nie so erg onder die invloed van drank was dat hy nie geweet het presies wat hy doen nie.."

Voorts het die Verhoorhof die volgende bevinding gemaak:-

"Alhoewel ons dus aanvaar dat die beskuldigde onder die invloed van drank was, bevind ons ook dat hy inderdaad slegs tot dié mate onder die invloed van drank was dat hy nog beheer oor al sy fakulteite gehad het en ook trouens presies geweet het wat hy doen ..."

Oor die aangeleentheid van hoeveel hy gedrink het en watter uitwerking dit op hom gehad het, het die appellant toe hy na skuldigbevinding ter versagting getuig het, opvallend van sy vorige getuienis afgewyk. By laasgenoemde geleentheid het hy aan die Verhoorhof vertel dat die vyf bendeledes baie veel gedrink het; dat hulle almal "baie onder die invloed van drank" was; en dat sy herinnering van die gebeure van die betrokke dag swak was. Sy aanvanklike

getuienis

getuienis het die appellant probeer goedpraat deur te sê

dat hy toe gemeen het dat indien die Hof sou glo dat hy op

die betrokke dag slegs matig dronk was die Hof dan groter

waarde aan sy getuienis omtrent die gebeure van daardie dag

sou heg.

Die verhoorhof het tot die slotsom geraak dat

die appellant se verklaring vir sy frontverandering

onwaar=

skynlik en onaanvaarbaar was. Vervolgens het die Hof a quo

in sy uitspraak mbt versagtende omstandighede gesê:

(A) "Ons moet dus objektief oordeel oor al die getuienis voor die Hof oor sy toestand van beskonkenheid ten tye van die

pleging
van die misdryf en dit is inderdaad nog
ons
opinie en ons sienswyse dat toe hy die
misdaad gepleeg het, hy onder die
invloed
van drank was. Tot welke mate is ons
nog
steeds nie heeltemal seker nie, maar
wat
wel egter vasstaan vir ons en wat op al
die getuienis op die waarskynlikhede
vir
ons voorkom vanweë feite wat ek ook
vroeër in my uitspraak genoem het, was
die beskuldigde nie tot so 'n mate
dronk

toe

toe hy die misdaad gepleeg het nie, dat hy nie goed geweet het wat hy doen nie, en was hy inderdaad in ons oordeel in staat om duidelik die verkeerdheid van sy optrede te besef."

Met verwysing na die rol van beskonkenheid in die algemeen as moontlike versagtende omstandigheid het die verhoorhof verder opgemerk:-

(B) "Ek het reeds daarop gewys dat daar in ons oordeel geen uitlokking bestaan het wat die beskuldigde emosioneel kon beweeg om die man te steek nie. Drank alleen laat nie 'n mens 'n ander doodsteek nie. Indien daar enige aanduiding was dat vanweë enige vorm van provokasie of ander omstandighede wat die beskuldigde emosioneel beweeg het tot die uittrek en die aanwending van die mes, dan sou ek geredelik die beskuldigde se mate van beskonkenheid as 'n versagtende faktor kon sien. In daardie sin sou ek kon sê dat sy drankiname sy optrede minder laakbaar gemaak het. Soos ek reeds gesê het, bestaan daar egter nie sulke addisionele faktore wat die drank toegelaat het om 'n rol te speel om sy oordeel te bewolk nie en gevolglik vind ons dat daar geen versagtende omstandighede bestaan nie."

In

In die loop van 'n weldeurdagte betoog het
mnr Majiedt namens die appellant aangevoer dat die
passasie
in die uitspraak hierbo aangehaal wat ek as "(A)" gemerk
het aantoon dat daar by die Verhoorhof begripsverwarring
bestaan het. In hierdie verband het die advokaat
benadruk
dat terwyl dieselfde faktore (soos bv die uitwerking op
'n
beskuldigde van sterk drank) by albei ter sprake mag
kom,
daar 'n wesenlike verskil bestaan tussen die ondersoek
na
bewys van die ten laste gelegde misdaad enersyds en
andersyds
die ondersoek na die bestaan van moontlike versagtende
omstandighede. By eersgenoemde gaan dit om die vraag of
die beskuldigde ontoerekeningsvatbaar dronk was. By
laasgenoemde staan die beskuldigde se

toerekeningsvatbaarheid

en sy juridiese skuld reeds vas, en gaan dit bloot om
die

moontlikheid van 'n mindere verwytbbaarheid. Kyk:

S v Theron 1984(2) 868 (A) op 880 A/F. By die bewys van
mindere verwytbbaarheid geld gans ander oorwegings as by

die

die bewys van die skuld self. Kyk: S v Ndhlovu (1)

1965 (4) SA 688 (A) op 691 A/C; S v Mula 1975 (3) SA 208 (A).

Ofskoon die gewraakte passasie ten minste vatbaar is vir die vertolking wat die advokaat daaraan toedig, vind ek dit

onnodig om enige vaste mening in verband daarmee uit te spreek omdat na my oordeel die Verhoorhof in die tweede passasie hierby aangehaal en as "(B)" gemerk 'n mistasting

begaan het deur te aanvaar dat beskonkenheid alleenstaande

nooit h versagtende omstandigheid kan daarstel nie; en dat

dit slegs strafversagtend bygehaal mag word indien dit wedersyds inwerk met een of ander gemoedsbeweging (soos bv provokasie of gramskap). h Versagtende omstandigheid is h feit of feite wat op die geestesvermoëns van die moordenaar betrekking het en waardeur sy verwytbearheid

ten opsigte van sy slagoffer se dood, na die oordeel van
h

redelike persoon, verminder word. Geen formele omskrywing
van

van "versagtende omstandighede" kom voor in art 277(2) van die Strafproseswet 51 van 1977; en uiteraard is dit 'n begrip wat hom nie tot omvattende formulering leen nie. Vgl. S v Petrus 1969 (4) SA 86 (A) op 93H/94A. In ons strafpraktyk is dit alombekend dat een van die feite wat op die beskuldigde se geestesvermoëns betrekking kan hê sy besopenheid tydens die pleging van die misdaad is. Vanselfsprekend moet 'n beskuldigde se besopenheid in same=sluiting met al die ander relevante omstandighede van die misdaad opgeweeg word. Maar dit beteken immers nie dat 'n gevorderde graad van beskonkenheid op sigself nooit versagtende omstandighede kan daarstel nie. Die Verhoorhof se vooropstelling dat daar noodwendig 'n wisselwerking moet

wees tussen besopenheid en een of ander

gemoedsaandoening

(soos bv provokasie of gramskap) alvorens besopenheid as
versagtende omstandigheid aangemerkt kan word, is, so

meen

ek, logies onhoudbaar en juridies onsuiwer.

Uit

Uit hoofde van die voorgaande staan dit hierdie
 Hof vry om in verband met die bestaan van moontlike
 versag=
 tende omstandighede sy eie oordeel te vel.

Mnr Cilliers, wat namens die Staat die appël
 beredeneer het, het met byhaling van hierdie Afdeling se
 beslissing in S v Namane 1977(4) SA 240 (A) betoog dat
 omdat
 die appellant deurentyd met sy alibi-verweer volhard het
 en
 verder ook 'n ongeloofwaardige getuie was, dit nie
 moontlik
 is om vas te stel tot watter mate die appellant by
 pleging
 van die misdaad onder die invloed van drank was nie. Na
 my
 oordeel kan hierdie argument nie opgaan nie. Dit is so
 dat
 die appellant geblyk het 'n deurtrapte leuenaar te wees.

Dit

bring mee dat waar sy getuienis oor 'n bepaalde
aangeleentheid

alleen en sonder bevestiging staan, daarop nie
peilgetrek

kan word nie. Vir die appellant se bewering, toe hy by
die tweede geleentheid getuig het, dat hy op die
betrokke

tyd baie dronk was, bestaan daar egter uit ander bronne

klinkklare

14.

klinkklare bevestiging. Nagel en Pearson het getuig dat

die appellant opsigtelik besope was. Volgens Nagel was die appellant dermate dronk dat sy spraakvermoë aangetas

is. Nagel en Pearson sê albei dat die appellant se gang die van 'n besope mens was. Uit die uitspraak wat die Verhoorhof by skuldigbevinding gelewer het, blyk dit dat hy

Nagel as 'n uitmuntende getuie beskou het. Op die Verhoorhof het Nagel "'n baie goeie indruk gemaak" en hy

het "op 'n duidelike, logiese en samehangende wyse sy verhaal

vertel sonder omhaal van woorde." Pearson se deug as getuie het die Verhoorhof insgelyks hoog aangeslaan. Sy het haar getuienis "op 'n baie bevredigende wyse afgelê."

Vir die appellant se gruwelike aanval op die oorledene
blyk

daar uit die aangevoerde getuienis geen rede hoegenaamd
te

gewees het nie. Met inagneming van al die getuienis,
maar in besonder die getuienis van Nagel en Pearson,
dui

die waarskynlikhede na my mening op 'n gevolgtrekking
dat

die

15.

die appellant se verstand dermate beneweld was dat sy oordeelsvermoë en verantwoordelikeidsin wesenlik daardeur

aangetas is. Na my oordeel het die appellant hom van die bewyslas gekwyd en regverdig die getuienis deur die Verhoorhof

aangehoor 'n bevinding dat die versteuring van die appellant

se geestesvermoëns weens drankmisbruik versagtende omstandig=

hede daarstel.

In al die omstandighede meen ek verder dat hierdie 'n geval is waar die uiterste vonnis vermy behoort

te word; en dat 'n swaar vonnis van gevangenisstraf meer gepas sal wees. Onder die appellant se jongste vorige veroordelings is daar drie weens aanranding met die opset om ernstig te beseer. Ter beskerming van die gemeenskap

moet die termyn van sy gevangesetting lank wees.

Die appèl slaag. Die Verhoorhof se bevinding
dat daar geen versagtende omstandighede aanwesig was nie
word

16.

word ter syde gestel en vervang deur 'n bevinding van
moord

met versagtende omstandighede. Die doodvonnis wat
opgelê

is, word ter syde gestel en vervang deur 'n vonnis van
twaalf jaar gevangenisstraf.

G G HOEXTER, AR

TRENGOVE, AR)
stem saam
HEFER, AR)